

Кручиненко О.В., кандидат ветеринарних наук

Полтавська державна аграрна академія

ЕПІЗООТОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАСЦІОЛЬОЗУ ЖУЙНИХ

Рецензент – кандидат ветеринарних наук В.О. Євстаф'єва

Вивчена сезонна динаміка паразитування фасціол в організмі корів із господарств зони Лісостепу і Степу України. Встановлено, що максимальна ураженість тварин фасціолами реєструється у зимовий період (січень-лютий) – 46,7% у Лісостеповій та 7,0% у Степовій зонах. Значно вища ураженість тварин фасціолами та дикроцелями спостерігається у Лісостеповій зоні – 27,12% та 1,92% відповідно, а змішана інвазія фасціолами та стронгілятами органів травлення – в зоні Степу – 4,35% та 5,25%. Найбільш неблагополучними районами Полтавської області щодо фасціольозу є Зіньківський, Полтавський, Решетилівський та Чутівський.

Ключові слова: епізоотологія, фасціольоз, сезонна динаміка, зони Лісостепу та Степу.

Постановка проблеми. Фасціольоз великої рогатої худоби має достатньо широке розповсюдження в Україні та світі [1-5, 12]. В господарствах зони Полісся дослідники реєстрували фасціольоз у вигляді моноінвазії та змішаної фасціольозно-дикроцеліозної інвазії (ЕІ – 25,65%), на території Східної України (Харківська обл.) у корів виявлені стійкі осередки фасціольозної (ЕІ 70,0-90,0%) та фасціольозно-парамфістомозної інвазії (ЕІ 75,0-85,0%) [6]. У літературі практично відсутні повідомлення щодо розповсюдження фасціольозу на території Полтавської, Донецької, Дніпропетровської та Сумської областей.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. На території Центрального Полісся України максимальна екстенсивність інвазії фасціолами у господарствах, забруднених радіонуклідами, становила 70,1-74,5%, а умовно чистої щодо забруднення радіонуклідами – 46,6-63,3% [2].

В умовах Нечорноземної зони Росії фасціольоз є найбільш поширеною інвазією великої рогатої худоби. В 1980-1996 роках ЕІ в господарствах

Ярославської області становила 48,8%, Костромської – 45,6%, Іванівської – 38,8%, Володимирської – 31,8% і Московської – 30,2% [7].

На території Воронежської області фасціольоз реєструвався у 30,0% великої рогатої худоби та 37,0% овець [10].

Фасціольоз тварин поширений у рівнинному і передгірному поясах Чеченської республіки. В рівнинному поясі домінує *Fasciola gigantica*, в горах – *F. hepatica*. Велика рогата худоба інвазована збудниками фасціольозу на 28%, при інтенсивності інвазії 14-117 екз. [9].

У Гіссарській долині Республіки Таджикистан встановлено широке розповсюдження фасціольозної інвазії у великої рогатої худоби, екстенсивність інвазії становила 87,5% [8].

Одним із найпоширеніших гельмінтозів на території Білорусії є фасціольоз, а середня інвазованість складає 52-54%. При цьому встановлено, що екстенсивність інвазії тварин фасціолами на забруднених територіях до 30% вище, ніж у чистих зонах [11].

Мета і завдання досліджень. Вивчити поширення та сезонну динаміку фасціольозу у господарствах Лісостепу та Степу України.

Матеріали і методи досліджень. Копроовоскопічні дослідження проводили в господарствах Полтавської, Дніпропетровської, Донецької та Сумської областей методом послідовних змивів. Екстенсивність та інтенсивність фасціольозної інвазії вивчали методом повних і неповних гельмінтологічних досліджень печінок (К.І. Скрыбін, 1928) на Полтавському м'ясокомбінаті.

Результати досліджень. Всього було досліджено 1761 пробу фекалій від великої рогатої худоби із господарств різних форм власності, розміщених у різних природно-географічних зонах. Показники екстенсивності інвазії у корів Лісостепової та Степової зон були різними. У тварин Лісостепової зони весною ЕІ дорівнювала 9,78%, у той час як у тварин Степової зони – 6,4%, влітку ЕІ у корів Лісостепової зони склала 23,5%, а у корів Степової зони яєць фасціол взагалі не виявляли. Осінній період характеризувався підвищенням ЕІ у корів Лісостепової зони до 28,5%, а у корів Степової зони – незначним зниженням ЕІ до

4,0%. Найвища екстенсивність фасціольозної інвазії зареєстрована взимку – 46,7% у тварин зони Лісостепу та 7,0% – у тварин Степової зони. Змішану інвазію фасціолами та дикроцелями у корів Лісостепової зони реєстрували у 2,7% восени та 5,0% взимку. Щодо Степової зони, то копроовоскопічними дослідженнями ми не виявляли одночасного паразитування фасціол і дикроцелій. Проте, нами було зареєстровано одночасне паразитування фасціол та стронгілят органів травлення. Змішану інвазію виявляли у корів Лісостепової зони у 4,85% тварин восени, у 8,4% тварин взимку, а у корів Степової зони ЕІ складала відповідно 3,33% у весняний, 6,6% в осінній та 11,1% у зимовий періоди (табл. 1).

1. Сезонна динаміка гельмінтозів корів (копроовоскопічні дослідження)

Гельмінтози	Екстенсивність інвазії, %				
	весна	літо	осінь	зима	за рік
Лісостеп					
Фасціольоз	9,7	23,5	28,5	46,7	27,12
Ф+Д	-	-	2,7	5,0	1,92
Ф+Стр.	-	-	4,8	8,4	1,85
Степ					
Фасціольоз	6,4	-	4,0	7,0	4,35
Ф+Д	-	-	-	-	-
Ф+Стр.	3,3	-	6,6	11,1	5,25

Примітка: Ф – фасціольоз, Д – дикроцеліоз, Стр. – стронгілятози органів травлення.

Така неоднорідна ураженість тварин фасціолами у зоні Лісостепу пов'язана з використанням для випасання корів вологих пасовищ, з великою кількістю біотопів прісноводних молюсків – проміжних хазяїв фасціол. Природно-географічні умови Степової зони менш сприятливі для розвитку фасціол.

У сезонному аспекті максимальне ураження тварин фасціолами відмічали в зимовий період. Ця тенденція характерна як для тварин Лісостепової зони, так і тварин Степової зони. Змішану інвазію фасціолами та дикроцелями ми реєстрували лише у корів зони Лісостепу восени та взимку. Слід зазначити, що змішана інвазія тварин фасціолами та стронгілятами органів травлення більш характерна для корів Степової зони.

Результати копроовоскопічних досліджень тварин із господарств двох районів Сумської області встановлено, що екстенсивність фасціольозної ін-

вазії становила 10,2%, дикроцеліозної – 14,3%, стронгілятозної органів травлення – 41,3% та парамфістомозної – 2,4% (табл. 2).

2. Розповсюдження гельмінтозів жуйних тварин у господарствах Сумської області (копроовоскопічні дослідження)

Адміністративні райони	Досліджено тварин, гол.	Виявлено уражених тварин, гол.				EI, %			
		Ф	Д	Стр.	П	Ф	Д	Стр.	П
Краснопільський	1169	110	182	424	-	9,4	15,6	36,3	-
Лебединський	100	20	-	100	30	20	-	100	30
Всього	1269	130	182	524	30	-	-	-	-
В середньому	-	-	-	-	-	10,2	14,3	41,3	2,4

Примітка: Ф – фасціольоз, Д – дикроцеліоз, Стр. – стронгілятози органів травлення, П – парамфістомоз.

Отже, результати власних досліджень свідчать про широке розповсюдження гельмінтозів великої рогатої худоби в господарствах Сумської області (зона Лісостепу).

Копроовоскопічними дослідженнями встановлено паразитування статевозрілих паразитів залежно від пори року, але неможливо виявити паразитування молодих форм трематод. З метою визначення екстенсивності та інтенсивності ураження тварин молодими фасціолами нами було проведено гельмінтологічний розтин печінок корів з господарств Полтавської області. Дослідження проводили на Полтавському м'ясокомбінаті та забійному пункті господарства “Джерело” Полтавського району. Всього було досліджено 1206 печінок.

Ураженість печінок фасціолами та дикроцеліями була неоднорідною і залежала від сезону року. Найбільш неблагополучними щодо фасціольозу були Решетилівський, Полтавський та Зіньківський райони, де екстенсивність інвазії становила в середньому від 21,9 до 52,6%.

Змішану інвазію фасціолами та дикроцеліями виявляли в чотирьох районах Полтавської області: Диканському (EI – 3,3%), Новосанжарському (EI – 13,0%), Машівському (EI – 20,0%) та Полтавському (EI – 28,6%).

У корів Полтавського та Семенівського районів реєстрували фасціольозно-стронгілятозну органів травлення інвазію. В середньому за рік EI досягала в Полтавському районі 6,7%, а в Семенівському – 10,0%.

Стаціонарно неблагополучними господарствами щодо фасціольозу великої рогатої худоби в період дослідження були: “Маяк” Зіньківського району, “Джерело” та “Злагода” Полтавського району. В сезонному аспекті, пік фасціольозної інвазії реєстрували взимку. Так, в Зіньківському районі ЕІ взимку становила 60,0%, у Полтавському – 44,0%, а в Решетилівському та Чутівському 22,2%. Найвищі показники фасціольозно-дикроцеліозної інвазії були зареєстровані влітку. Змішана інвазія фасціолами та дикроцеліями в Машівському районі складала 20,0%, у Новосанжарському – 25,0% та в Полтавському 40,0%.

Найвищу інтенсивність фасціольозної інвазії, за даними гельмінтологічного розтину печінки тварин, відмічали взимку: в Полтавському районі – 54 екземпляри на тварину, в Решетилівському – 20, в Зіньківському – 18 та в Машівському – 18,4. Значно нижча інтенсивність інвазії була у корів Котелевського району, яка не перевищувала 8 екземплярів фасціол на тварину. Найвища інтенсивність дикроцеліозної інвазії була зареєстрована у корів Новосанжарського району і складала 50 екземплярів на тварину. Інтенсивність інвазії стронгілятами органів травлення (езофагостомами) в Полтавському районі становила 12 екземплярів на тварину, у Семенівському – 16 екземплярів.

Висновки:

1. Значно вища ураженість тварин фасціолами та дикроцеліями спостерігається у Лісостеповій зоні – 27,12% та 1,92% відповідно, а змішана інвазія фасціолами та стронгілятами органів травлення – в зоні Степу – 4,35% та 5,25%.

2. Максимальна екстенсивність фасціольозної інвазії реєструється в зимовий період (січень-лютий) – 46,7% у Лісостеповій та 7,0% у Степовій зонах.

3. Найбільш неблагополучними районами Полтавської області щодо фасціольозу є Зіньківський, Полтавський, Решетилівський та Чутівський.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дахно І.С. Епізоотологія, патогенез, етіотропна та імунокоригуюча терапія при фасціольозі і дикроцеліозі жуйних тварин: автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня д-ра вет. наук: спец. 03.00.18 / І.С. Дахно. – Харків, 2001. – 36 с.

2. Довгій Ю.Ю. Фасціольоз великої рогатої худоби в умовах тривалого іонізуючого випромінювання (епізоотологія, патогенез та лікування): автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня д-ра вет. наук: спец. 16.00.11 / Ю.Ю. Довгій – К., 2005. – 34с.
3. Эпизоотология фасциолеза жвачных и меры борьбы с ними на осушаемых территориях Лесостепи Украины / Шеховцов В.С. [и др.] // Тез. докл. Всесоюз. конф. [“Профилактика и борьба с трематодозами животных в зонах мелиорации земель”] (г. Баку, 1–3 июня 1983 г.) – М., 1983. – С. 168 – 170.
4. Житова О.П. *Fasciola hepatica* L. (TREMATODA : FASCIODAE) у проміжних та остаточних хазяїв в умовах радіоактивно забрудненої місцевості: автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук : спец. 03.00.08 “Зоологія” / О.П. Житова – Київ, 2003. – 20 с.
5. Клесов М.Д. Распространение фасциолеза в Украинской ССР / М.Д. Клесов // Ветеринария. – 1963. – № 1. – С.10 – 14.
6. Мазанний О.В. Фасціольозно-парамафістоматозна інвазія великої рогатої худоби (особливості епізоотології, діагностика та заходи боротьби): автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. вет. наук: спец. 16.00.11 / Мазанний О.В. – К., 2006. – 20 с.
7. Петров Ю.Ф. Особенности эпизоотического процесса трематодозов и нематодозов жвачных животных за последние 25 лет / Петров Ю.Ф., Абдуллаев Х.С., Кузнецов В.М., Косяев Н.И., Волков А.Х., Еремеева О.Р. // [“Теория и практика борьбы с паразитарными болезнями”]. – М., 2007. – Вып. №8. – С. 270 – 274.
8. Ходжаев М.Д., Разиков Ш.Ш. Распространение фасциолеза крупного рогатого скота в Гиссарской долине Таджикистана / М.Д. Ходжаев, Ш.Ш. Разиков // Российский паразитологический журнал. – 2008. – №4. – С. 47 – 49.
9. Хуклаева М.Г. Эпизоотология жвачных животных в Чеченской республике / М.Г. Хуклаева // Российский паразитологический журнал. – 2009. – № 4. – С. 63 – 66.
10. Шелякин И.Д., Кузьмичева В.Н. Трематодофауна копытных животных в Воронежской области и биохимические показатели крови коров при фасциолезе / И.Д. Шелякин, В.Н. Кузьмичева // Российский паразитологический журнал. – 2008. – № 3. – С. 36 – 40.
11. Ятусевич А.И. Паразитоценозы крупного рогатого скота и меры борьбы с ними / А.И. Ятусевич, Е.Л. Братушкина, Р.Н. Протасовицкая, В.П. Пивовар // Науковий вісник НАУ. – 2006. – Вип. 98. – С. 233 – 236.
12. Konopka B. Occurrence of parasites in slaughter animals in Kielce region (central Poland) in 1987-1992 // Medycyna-Weterynaryjna – 1993. – P. – 373 – 374.